I.G. Duca, salvatorul picturilor lui Nicolae Grigorescu de la Mânăstirea Agapia

Cu prilejul unor cercetări făcute la *Arhivele Naționale Istorice Centrale* de la București [1] am descoperit în dosarele fondului *Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice* următoarea telegramă cifrată:

TELEGRAMA
= URGENTA CU PRECADERE LT I G DUCA
MINISTERUL CULTELOR SI INSTRUCTZIUNI
PUBLICE IASSI =
= FR TG NEAMTZ 161 79 10/8 12 30 = cuv data ora m timpul
data ora m. timpul

TELEGRAMĂ
URGENTĂ CU PRECĂDERE LT. I. G. DUCA
MINISTERUL CULTELOR ȘI
INSTRUCTZIUNI PUBLICE IASSI
Nr.7963 31.07.1917

FR TG NEAMTZ 161 79 1078 1230

8490-7798 5255 7687 8638 2872 8919-5527 6578 ȘI 9455-3281-1638 DE 6439-0641 DE 8168 1782, PÂNĂ ÎN PREZENT NU S-A LUAT NICI O MĂSURĂ. OPINEZ A SE 0364 TOT CE SE POATE 0364, ESTE NEVOIE DE SPECIALIȘTI PENTRU 2373 ȘI 0364 ȘI DE ORDINE DATE PE CALEA ECLESIASTICĂ. VĂ ROG LUATZI MĂSURI CÂT MAI URGENT= COMISARUL GUVERNULUI DE LÂNGĂ CORPUL 2 AL ARMATEI 9 IMPERIALE RUSE. COMISAR GUVERN. C.N. POPP 932.

[1] *Telegramă cifrată către mânăstirile din Jud. Neamț pentru lucrurile și picturile lui Grigorescu, aflate acolo*; ANIC, Fond MCIP, 547/1917, Doc 452, Mapa 8, Fasc.72

Acest document prezintă un interes aparte, atât de ordin cultural cât și privitor la istoria criptografiei românești[2].

El este o dovadă indirectă, dar convingătoare, care atestă că marele om de stat I.G. Duca, al cărui tragic sfârșit – asasinarea pe peronul gării regale de la Sinaia - a însângerat istoria vieții politice românești, a contribuit la salvarea de la pieire a unor prețioase opere de artă, obiecte de patrimoniu, în timpul primului Război Mondial.

Descifrarea acestei telegrame codificate parțial dezvăluie următorul text clar: *”Mânăstirile din județul Neamț au obiecte icoane și picturi de Grigorescu de mare valoare. Până în prezent nu s-a luat nici o măsură. Opinez a se ridica tot ce se poate ridica. Este nevoie de specialiști pentru alegere și ridicare și de ordine date pe calea eclesiastică. Vă rog luați măsuri cât mai urgent.......”*

Conținutul depeșei de mai sus menționează două nume de rezonanță în istoria modernă a României: pictorul N. Grigorescu și omul politic I.G. Duca.

Pentru a înțelege semnificația acestui document istoric credem de cuviință să evocăm pe scurt date semnificative din biografia[3] pictorului N. Grigorescu (1838 -1907), respectiv I.G. Duca (1879 – 1933).

---

[2] Armata română a folosit în mod curent codul ca mijloc de secretizare a informațiilor secrete în timp de război. Cf. Vasile Măierean, Dan Dulciu, *O istorie a Criptologiei Românești*, București, 2010, Editura RAO, p.163

[3] La data de 01.10.1910 Al.Vlahuță oferă tipartului volumul *Pictorul N. I. Grigorescu*, fiind pe piață în cursul anului următor. De remarcat că volumul Al. Vlahoutza, *N. I. Grigoresco, Sa vie et son oeuvre*, Traduit du roumain de Leo Bachelin, Socec, Bucarest, 1911, o valoroasă ediție în limba franceză (275 pag), având 20 fotogravuri, 272 fototipii și 17 zincotipii, reprezintă și în zilele noastre una dintre cele mai apreciate lucrări bibliofile, cu un preț de piață de 6000 lei; O ediție de largă răspândire este Al. Vlahuță, *Pictorul N.I. Grigorescu – Viața și opera lui, Comentată de I.D. Ștefănescu*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1939;

Mânăstirea Agapia - Vedere generală

N. Grigorescu

Nicolae Grigorescu (1838 – 1907) și-a început ucenicia artistică de la vârsta de 10 ani, în atelierul lui Anton Chladek, pictor ceh, cu studii de artă la Milano, originar din Banat, dar stabilit la București.

Maniera clasicistă a mentorului său, ce nu refuza a picta chiar și tablouri cu caracter religios, și-a lăsat amprenta asupra tânărului său elev, care zugrăvea

neasemuit de frumoase iconițe, pentru a le vinde în piețele și târgurile Bucureștilor.[4]

Fiind remarcat de prințesa Cleopatra Trubețkoi, nepoata domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, care construise la Băicoi o biserică nouă (1849-1853) pentru locuitorii de pe moșia sa, Nicolae Grigorescu este angajat[5] să picteze icoanele prăznicar și încă alte 6 icoane mari. Cele 11 icoane aflate în această biserică, pictate la vârsta de 15 ani, demonstrează cu prisosință marele talent al artistului, caz unic de precocitate în întreaga istorie a picturii universale.

Devenit cunoscut în lumea iconarilor, în 1854, tânărul pictor Nicu Grigorescu este invitat la Mânăstirea Călărușani, pentru a sfârși pictura la icoanele noii tâmple, a icoanelor împărătești și *Icoana Sf. Gheorghe și Dimitrie*[6]. Faima unanim apreciată îi aduce noi comenzi, astfel încât el își dovedește

[4] ”După doi ani se întoarce acasă şi face şi el iconiţe, pe care le duce să le vândă, înşirate jos pe basma, la Obor. *Doamne cu ce bucurie am venit acasă cu cei dintâi zece sorocoveţi, pe care i-am pus în mâna mamei! ... Ea când văzu banii se sperie, că eu făceam iconiţele pe ascuns, iar pe urmă se întoarse cu faţa încolo, să n-o văd că-i dăduseră lacrimile de bucurie! Aceasta a fost ziua cea mai fericită din viaţa mea; eram mare, puteam să ajut casa cu munca mâinilor mele! ...*, cf. Nicolae Petraşcu, *Icoane de lumină*, vol. I, Tipografia Bucovina, Bucureşti, 1935, pag. 75-80

[5] N. Grigorescu a fost ajutat la pictarea *Bisericii Sf. Constantin și Elena* din Băicoi de Niță Părăescu, colaboratorul său.

[6] Această icoană poartă următoarea însemnare, în alfabet de tranziție: *” 1854 Nicu Grigorescu, Z”.*

talentul excepțional în icoane cu subiecte din ce în ce mai ample, cum ar fi icoana *”Duminica tuturor sfinților”* [7].

Pentru cei ce doresc să cunoască valoarea picturii lui Grigorescu, realizate de acesta la vârsta adolescenței, este de ajuns să pășească în interiorul *Bisericii Sfântul Alexe*, din București, aflată pe aceeași stradă cu *Liceul Gh. Șincai,* unde vor descoperi o adevărată capodoperă, icoana ”*Sf. Spiridon cu scene din viață*”, pictată în 1856 sau în jurul acestei date.

Tot în anul 1856, tânărul zugrav de subțire, deși avea numai 18 ani, este angajat să realizeze pictura murală și icoanele tâmplei de la *Biserica Sfânta Troiță* a *Mânăstirii Zamfira*, din Jud. Prahova.

După terminarea acestor lucrări, Nicu Grigorescu poposește în Moldova, la Mânăstirea Neamț[8], unde locuiește, în iarna 1857 – 1858. Desigur, el va continua să picteze. [9]

[7] Datată și semnată *28 februarie 1856*, icoana aflată azi în Muzeul Mânăstirii Căldărușani, fusese comandată de breasla băcanilor din București.

[8] Prietenia cu părintele Isaia Piersiceanu, de la Mânăstirea Neamț, l-a determinat pe Grigorescu să vină aici, cu speranța că va obține comenzi pentru picturi religioase, din a căror valoare să își plătească o călătorie de studii în Franța. Din nefericire, părintele Piersiceanu se îmbolnăvi iar Grigorescu nu își poate duce la bun sfârșit gândul pentru care venise la Mânăstirea Neamț.

[9] În Muzeul Mînăstirii Neamț se păstrează câteva icoane în ulei, pe suport de tablă, pictate de N.Grigorescu*: Buna Vestire, Dumnezeu Tatăl, Întâlnirea Fecioarei Maria cu Elisabet.* Există în același muzeu un tablou pe pânză, de mari dimensiuni, intitulat *Fuga în Egipt,* semnat în alfabet de tranziție*: N. Grigorescu, 1857.*

Totuși momentul de apogeu al stilului bisericesc în pictura lui Grigorescu avea să se împlinească nu aici, la Mânăstirea Neamț, ci la Mânăstirea Agapia[10]. Legendele orale transmise dealungul timpului în mediile Mânăstirii Agapia arată că tânărul pictor ar fi trimis maicii Ursachi, stareța acestei mânăstiri, icoana *”Maicii Domnului cu Pruncul*”, datată 1858, aflată azi în Muzeul de la Agapia, moment decisiv, în urma căruia aceasta s-a convins de talentul și harul tânărului pictor de numai 20 de ani, angajându-l să zugrăvească interiorul *Bisericii Sf. Voievozi*.

Pe lângă picturile murale, având o valoare artistică de neegalat, la Mânăstirea Agapia se păstrează 24 de icoane realizate în tinerețe de N. Grigorescu (1858 -1861), lucrări considerate copodopere ale stilului neoclasic românesc în arta religioasă din țara noastră.

Tot din aceeași perioadă (1858) datează și portretul Mitropolitului Moldovei și Sucevei, Sofronie Miclescu, pictat de N. Grigorescu.

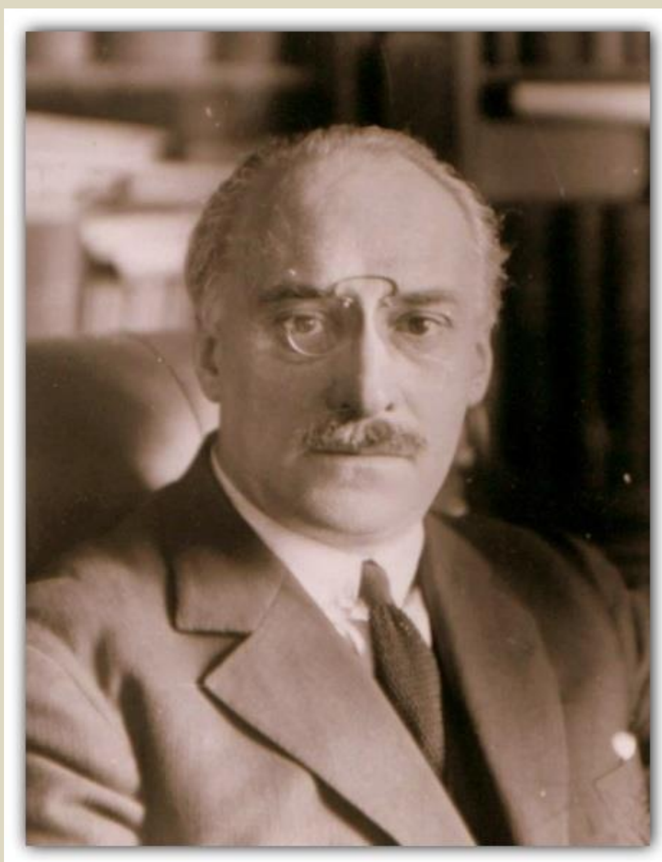
În Muzeul Mânăstirii Agapia pot fi admirate, alături de icoane și tablouri, purtând semnătura lui N. Grigorescu, și alte piese decorate de artist, cum ar fi aplice pictate de acesta, precum și lucrări cu subiecte laice, ulterioare momentului 1858-1861.

---

[10] Printre icoanele, tablourile şi compoziţiile murale realizate de pictorul Nicolae Grigorescu la Biserica *"Sfinţii Voievozi*" a Mănăstirii Agapia amintim: "*Drumul Crucii*", "*Ruga în grădina Ghetsimani", "Punerea Mântuitorului în mormânt",* "*Cina cea de Taină*", "*Intrarea Mântuitorului în Ierusalim"* sau "*Sfânta Fecioară Maria cu Pruncul Iisus*",

Se știe că N. Grigorescu a revenit în repetate rânduri la Agapia, înainte și după anul 1900[11], împreună cu bunul său prieten, scriitorul și avizatul biograf Al. Vlahuță[12], chiar a realizat pictură de șevalet, inspirată de aceste locuri. Niciodată însă nu va mai reveni la stilul operelor realizate în tinerețe.

I.G. Duca

[11] Vlahuță, prieten de-o viață și biograf al pictorului, are o relație extrem de profundă cu universul Mânăstirii Agapia. De altfel, în perioada septembrie 1895 - iunie 1896, Vlahuță va locui în această mânăstire. Mama scriitorului, pe nume Ecaterina, de fel de pe meleaguri transilvane, este trimisă de mică spre viața de mânăstire, dar va renunța pentru a se căsători cu Neculai Vlahuță, tatăl viitorului scriitor. După ce îi dăruiește soțului nouă copii, ajunsă la o vârstă înaintată, Ecaterina îmbracă hainele călugăriei, la Mânăstirea Agapia, sub numele de maica Elisaveta; tot la Agapia se va călugări și unica sa fiică, Eiza Străjescu. Tatăl scriitorului, Neculai Vlahuță, se călugărește la Mânăstirea Neamț, unde se tunde în monahism sub numele de Nectarie, tot aici retrăgându-se și unul dintre fii săi, Mihail, călugărit sub numele de Mardarie. Ei se vor reuni la Agapia.

[12] Până la moartea pictorului, Vlahuță a fost mereu în preajma lui N.Grigorescu. La data de 30 decembrie 1901, deschizându-se expozițiaacestuia, la București, Vlahuță îi cumpără câteva tablouri. În vara anului următor, cei doi prieteni merg la Buzau, la bâlciul "Drăgaica". La 20 februarie 1912, Al. Vlahuță anunță că se va muta din București la Dragosloveni, urmând a vinde tablourile lui Grigorescu, ca să "*le apăr împotriva nevoilor mele și cu din ce in ce mai hotărâtă îndârjire le apăr împotriva cumpăratorilor bogaț*i ". Anterior, Vlahuță oferise statului aceste aceste tablouri, autoritățile însă refuză să le cumpere.

Cunoscut om politic, jurist, publicist, parlamentar, având studii de specialitate la Paris, cu un doctorat în drept și științe politice obținut la Universitatea Sorbona, I.G. Duca intră în Parlamentul României în anul 1907, pe listele Partidului Național Liberal. A participant la Consiliul de Coroană de la Sinaia (21 iulie/ 3 aug. 1914), pledând pentru neutralitatea armată a României. În timpul primului Război Mondial a fost unul dintre cei mai apreciați demnitari în cabinetul prezidat de Ion I. C. Brătianu, în calitate de ministru al instrucţiunii şi cultelor(1914 – 1918). În perioada ce a urmat sfârșitului războiului, I. G. Duca a ocupat însemnate funcții pe linie de partid (președinte al PNL 1930 - 1933) și guvernamentale: ministru al agriculturii (1919 – 1920), ministru de externe (1922-1926), ministru al afacerilor interne (1927 – 1928), fiind desemnat prim - ministru, pentru o scurtă perioadă (14 noiembrie – 30 decembrie 1933). Este asasinat în urma unui complot de care nu a fost străin nici suveranul țării.

Revenind la telegrama cifrată, facem următoarele precizări: În vara anului 1917, I.G. Duca se afla la Iași, împreună cu guvernul în exil[13].

După înfrângerile suferite de armata română în ultima parte a anului 1916, I.G. Duca a luat măsuri pentru a asigura funcționarea ministerului său în noile condiții de război. Fiindcă de competența sa depindeau arhivele și muzeele, a trimis de urgență pe secretarul general al ministerului, pe toți directorii și pe administratorul Casei Bisericilor în capitala Moldovei, după ce, mai întâi, a stabilit cu aceștia lista obiectelor mai de seamă care, împachetate cu grijă, au fost expediate la Iași[14].

[13] I.G. Duca, M. Pherekyde și dr. C. I. Angelescu au încercat să convingă pe rege ca guvernul să nu părăsească Bucureştii, să nu plece în exil, urmând să îi aştepte pe germani aici, cu orice preţ, pentru a nu urma exemplul criticabil al guvernului francez care, în timpul bătăliei de pe Mar na, a părăsit Parisul, evacuându-se în oraşul Bordeaux. Cf. Sabina Cantacuzino, *Din viaţa familiei Ion I. C. Brătianu,* vol. I, Editura Albatros, Bucureşti, 1996, p.16

[14] În același efort de salvare a obiectelor de mare rezonanță pentru sentimentul de mândrie națională se numără și transferul, în anul 1916, a relicvei lui Mihai Viteazu, aflată într-o cutie de metal, frumos lucrată, depusă la Mânăstirea Dealu și așezarea ei în biserica Mitropoliei de la Iași. În vara anului 1944, relicvele lui Alexandru

În paralel, Al Tzigara-Samurcaș, subaltern al lui I.G. Duca, dar având uși larg deschise la regele Ferdinand, obținu din partea suveranului, aflat la Palatul de la Scroviștea, autorizația (materializată într-un ordin al Marelui Cartier General al armatei române) de a colinda mânăstirile, pentru a ridica lucrurile de preț și a le trimite spre păstrare în Moldova. Gestul lui Al. Tzigara-Samurcaș l-a nemulțumit pe superiorul său fiindcă această măsură îngreuna operațiunea transferului tezaurelor muzeistice și arhivistice dar, așa cum vom vedea, a contribuit, conform părerii lui I.G. Duca, la pierderea acestora:

” Desigur, dacă Tzigara nu s-ar fi apucat să facă exces de zel și să se amestece acolo unde nu îl privea, mânăstirile noastre ar avea încă și azi, dacă nu în întregime, dar desigur în marea lor majoritate, odoarele care au făcut bogăția și faima lor de-alungul veacurilor.”[15]

Temerile lui I.G. Duca, conform cărora, date fiind ororile războiului, patrimoniul istoric, cultural și artistic va avea de suferit, aveau să se deverească, fiindcă, în timpul ocupației Bucureștilor, un lot important de obiecte de valoare, aflate încă în muzee și Academie au fost trimise de inamic peste graniță, mai ales la Sofia[16].

Tot atunci, autoritățile turcești, profitând de situație, au recuperat de la București trofeele capturate de români pe câmpul de luptă, în timpul Războiului de Independență de la 1877: este vorba de tunurile aflate în jurul statuii lui Mihai Viteazul, expediindu-le la Constantinopole.

În acest context trebuie amintit că, în prima parte a campaniei române din Transilvania, din anul 1916, Alexandru Tzigara–Samurcaș a primit aprobarea regelui Ferdinand să instaleze o gardă militară românească la Muzeul Național

---

Ioan Cuza, aflate la Ruginoasa, vor fi transferate la Mânăstirea Curtea de Argeș, via Mânăstirea Ciorogârla, de teamă să nu cadă victimă ororilor războiului.

[15] I.G. Duca, *Amintiri Politice*, Vol. II, Jon Dumitru -Verlag, Munchen, 1981, p. 64-65

[16] La Capșa se instalaseră ofițerii bulgari, în mod ostentativ, voind să demonstreze astfel că respectă îndemnul unui general bulgar, care ar fi spus că dacă românii mișcă*,” ne vom bea cafeaua la Capșa*”.

Secuiesc[17], pentru a preveni distrugerea sau descompletarea inventarului acestui muzeu. Drept recunoștință, trupele invadatoare aflate în teritoriile românești cucerite au jefuit și distrus tot ce le-a stat în cale (a se vedea casa lui N. Iorga de la Vălenii de Munte sau Casa Memorială a lui B. P. Hașdeu, din Câmpina, vandalizate de forțele ocupante): nici clopotele bisericilor nu au fost iertate de la topire[18].

Așadar, în urma demersurilor lui Al. Tzigara –Samurcaș, numeroase obiecte de cult, de mare valoare, aflate în pericol de a fi afectate de conflagrație, au fost trimise la Iași, unde, din nefericire, au fost incluse în lotul de odoare, tablouri, icoane, documente, cărți și manuscrise, care au luat drumul Moscovei, în cursul anului 1917, în speranța că acolo vor fi puse la adăpost de o eventuală distrugere a lor din partea trupelor invadatoare[19].

Al.Tzigara-Samurcaș, despre care Șerban Cioculescu bănuia că ar fi chiar fiul nelegitim al Regelui Carol I, este desemnat să rămână în București, cu misiunea din partea Curții Regale și a administratorului domeniilor Coroanei (Barbu Știrbey) de a supraveghea asupra intregrității bunurilor și clădirilor regale, ținând cont de relațiile sale privilegiate, dobândite în Germania, pe vremea studiilor[20].

---

[17] În arhiva Muzeului Național Secuiesc din Sfântul Gheorghe se păstrează o scrisoare de mulțumire, trimisă de guvernul maghiar suveranului român, pe căi diplomatice, în care se exprimă recunoștința pentru salvarea patrimoniului acestui muzeu.

[18] În timpul primului Război Mondial, autoritățile austro-ungare au decis ca în comunitățile românești din Transilvania să fie topite toate clopotele mari de biserici ortodoxe. Mai gravă a fost situația în teritoriile răpite în urma *Dictatului de la Viena*, din 1940, când pe lângă cele 145 de biserici româneşti care au fost dărâmate şi devastate s-a început şi jefuirea clopotelor de la celelalte biserici româneşti.

[19] Veștile primite din București, la sfârșitul anului 1916, trezeau fiori de gheață: germanii devastaseră locuințele politicienilor români, cunoscuți drept adversarii declarați ai Germaniei și Austro-Ungariei. Dealtmineri, acesta nu a fost singurul act de profanare comis de germani:” *În nenumărate sate au băgat caii în biserici, au distrus altare, au pângărit icoane.”* Cf. I.G. Duca, op.cit. p.147.

[20] Absolvent al Universității din Munchen, Al. Tzigara-Samurcaş obține în anul 1896 titlul de doctor al acestei prestigioase instituții de învățământ.

El devine chiar prefect al Poliției Capitalei[21], în timpul ocupației inamice (30.11.1916 – 12.01.1918 și 08.05 – 01.11.1918), însă faptele sale au fost ulterior apreciate ca gesturi de trădare și colaboraționism.

În vara anului 1917 situația de pe fronturile din Moldova agravându-se, responsabilii români sunt copleșiți de teama ca întreaga avuție a țării să nu încapă pe mâinile invadatorilor. De aceea, la îndemnul aliaților și la stăruințele lui Kerenski se decide evacuarea tezaurului aflat la Iași. Dar unde ? În Anglia era imposibil, drumul pe uscat era exclus iar ruta pe mare era riscantă, fiindcă submarinele germane mișunau în Marea Nordului. În plus, asigurarea cerută în astfel de situații ar fi fost peste măsură de mare. Rămânea o singură soluție: depunerea obiectelor de valoare la Moscova. Îndeplinindu-se toate formalitățile de predare-primire și transport, protocolul transferului tezaurului la Moscova a fost întocmit și iscălit de Nicolae Titulescu, în calitatea sa de Ministru de Finanțe.

Atunci, în anul 1917, au fost trimise la Moscova stocul de aur al Băncii Naționale, valorile Casei de Depuneri, ale Creditelor Funciare și Urbane, ale multor bănci particulare, faimoasele obiecte bisericești trimise de Tzigara-Samurcaș la Iași în momentul evacuarii Munteniei, tablourile din muzee, într-un cuvânt tot ce era mai valoros.

În memoriile sale, I.G. Duca recunoaște cu amărăciune că, în iureșul evenimentelor, din exces de zel, a făcut trei greșeli, pe care le regretă enorm: includerea în lotul ce urma să plece la Moscova a excepționalei colecții a lui Vasile G. Morțun[22], a tablourilor de valoare ale Dr. C. I. Angelescu[23], precum și a manuscriselor muzicale ale lui George Enescu[24].

[21] Ca o ironie a sorții, în timpul primului Război Mondial, bisericii Mânăstirii Ciorogârla, ctitorie strămoșească, locul unde este îngropat și fiul său, poetul Sandu Tzigara-Samurcaș, i-au fost rechiziționate clopotele și date la topit de către armata gtermană.

[22] În colecția lui V. G. Morțun se aflau cele mai valoroase tablouri ale unor pictori români, adunate cu răbdare timp de mulți ani. Aceasta conținea portrete de Aman, cele mai frumoase pânze semnate de Luchian, Andreescu, Mirea, dar mai ales picturi semnate de N. Grigorescu, dintre care se remarca portretul unui Polizu-Micșunești. Aceeași soartă a avut-o și colecția Kalinderu.

Cât privește pe Morțun, acesta a insistat personal[25] să fie salvată colecția sa de tablouri, sub cuvânt că o va lăsa statului român, la moartea sa[26]. Totuși, în urma decesului lui Vasile G.Morțun, intervenit în anul 1919, nu s-a descoperit nici un testament sau act de donație, astfel încât, juridicește, tablourile au rămas fiicei sale, doamna Matei Sassu.

La fel s-au petrecut faptele și cu George Enescu, care a intervenit în persoană să se transporte în afara țării manuscrisele din perioada de început a carierei sale de compozitor. Astfel, ele au ajuns la Moscova, în depozitul de la Kremlin[27].

În ceea ce privește faimoasa colecție a dr. C.I. Angelescu, ministru al lucrărilor publice (1914 – 1916) și coleg de partid cu I.G. Duca, aceasta a fost inclusă, din dispoziția lui I.G. Duca, în rândul colecțiilor ce trebuiau evacuate pe teritoriul Rusiei, deși posesorul ei nu a solicitat aceasta.

În lunile ianuarie-aprilie 1917, în timp ce guvernul și regele se aflau la Iași, dr. C. I. Angelescu se găsea în refugiu la Odesa. Despărțindu-se de familie, revine în țară în timp ce aceasta, rămâne în Rusia până în luna Iulie, de unde, pe rute ocolitoare (Suedia, Norvegia, Anglia) ajunge în Franța. În bagajele familiei era o parte din faimoasa colecție de tablouri a dr. C.I. Angelescu, salvată astfel

---

[23] Prin căsătoria cu Virginia Constantinescu-Monteoru, fiica milionarului Grigore Monteoru, dr. C.I. Angelescu a devenit proprietarul stațiunii balneare Sărata Monteoru, al unor terenuri petrolifere și bunuri imobiliare din zona Buzău.

[24] Ca o fatalitate, manuscrisele muzicale enesciene, scrisori și documente personale, mii de pagini, au ars în decembrie 1989, în crima neroniană de la Biblioteca Centrală Universitară.

[25] N. Iorga a cerut personal ca o parte din caietele sale să fie incluse în transportul ce pleca cu tezaurul românesc la Moscova. Cf. Gheorghe I. Florescu, *" Corespondența personală a lui N. Iorga*" (II), în *Convorbiri Literare,* Iunie, 2003

[26] În colecția lui V.G. Morțun se aflau tablouri de Nicolae Grigorescu, Ștefan Luchian, Theodor Amman, Ion Andreescu, C. D. Rosenthal, C.M. Tătărăscu, C.I.Stăncescu, C.D.Mirea etc. El intenționa să construiască un muzeu pentru colecția sa, dar la începerea războiului a trimis în Rusia cele mai valoroase tablouri, odată cu tezaurul țării, dar acestea nu s-au mai întors niciodată.

[27] După terminarea primului Război Mondial, George Enescu și-a redobândit manuscrisele. Datorită prieteniei cu responsabili francezi, după reluarea relațiilor diplomatice dintre Paris și Moscova, autoritățile ruse au restituit lui Enescu lădița cu manuscrise, în stare intactă. Este un gest prin care tânăra URSS încerca să demonstreze că prețuiește arta muzicală a compozitorului român.

de la confiscare, neâmpărtășind astfel soarta operelor incluse în tezaurul românesc trimis la Moscova[28].

” *Partea din colecție care a plecat cu familia sa în Franța, la Nisa, era oricum suficient de mare ca să se organizeze o galerie publică, temeinic pregătită.”*[29]

O poveste fascinantă a cunoscut însă lista de obiecte aparținând lui Barbu Știrbey (compusă din tablouri, argintărie, piese de broderie scumpe etc). Neavând încredere în comportamentul noii puteri de la Moscova, Barbu Știrbey a încredințat aceste valori bunului său prieten, baronul Fasciotti, ambasadorul italian în România, pentru a le trimite la Petrograd, în custodia ambasadei italiene de acolo.

Evident, rușii nu au ținut cont de regulile imunității diplomatice a bunurilor ambasadei așa că obiectele din lădițele lui Barbu Știrbey s-au pierdut, nu se știe unde, nu se știe când. Mai târziu, el a aflat că, la un anticar din Germania s-ar găsi câteva dintre bunurile trimise în vremea războiului la Petrograd, pe care le-a răscumpărat.

Ceea ce este și mai trist este faptul că Barbu Știrbey a convins-o pe Regina Maria să depună în tezaurul trimis la Moscova și colecția de bijuterii regale, deși regina nu dorea să o facă. Noroc că, la moartea mamei sale, Ducesa de Coburg, regina Maria a moștenit o parte din faimoasele bijuterii pe care Țarul Alexandru al II-lea le dăruise unicei sale fiice.

După repetate demersuri ale autorităților române, în anul 1936 a fost returnată o parte din tezaur, respectiv documente de arhivă, acte, cărți și, în

---

[28] În colecţia dr. C. I. Angelescu se aflau 10-12 picturi de N. Grigorescu, 10 tablouri de Ion Andreescu, 50-60 de picturi semnate de Luchian. Ar fi vrut să doneze această colecție Pinacotecii Ateneului sau Muzeului Th. Aman din Craiova, orașul său natal. Ca anecdotă, privind zgârcenia sa proverbală se spune că dr. Angelescu își ascundea colecţia în pivniţă sau uneori o expunea pe pereţii propriei case. ”*În cele din urmă, colecţia s-a împrăştiat anonim prin muzeele publice, colecţii particulare sau uneori în depozitele Galeriei Naţionale.”* Cf.Corina Petrică, *dr. Constantin Angelescu . Ministrul Instrucţiunii Publice în perioadele 1922 – 1926; 1927-1928* Edituta Sf. Ierarh Nicolae, Iași

[29] Nicolae Peneş, *Dr. C. Angelescu, Povestea unei vieţi,* Editura Monteoru, Bucureşti, 1998, p. 54

semn de reconciliere, osemintele princepelui Cantemir, nu însă, fondurile bancare, tablourile și obiectele bisericești de valoare.

Abia la data de 12 iunie 1956 a fost repatriată o parte consistentă din tezaurul românesc plecat la Moscova în anii primului Război Mondial, compus, printre altele, din odoare mănăstireşti, 1.350 de picturi, gravuri şi desene,
dintre care 120 de picturi erau ale lui Nicolae Grigorescu sau ale altor pictori români. Ca urmare, la București s-a deschis o mare expoziţie la Muzeul de Artă al României, inaugurată chiar de ziua naţională, la 23 august 1956.[30]

În ceea ce privește destinatarul telegramei: Lt. I.G. Duca (s.n.), merită să dezlegăm misterul acestei titulaturi cel puțin ciudate. În guvernul României, după cum se obișnuiește, în afară de cazuri excepționale, ministrul este de obicei un civil, mai puțin în ceea ce privește portofoliul apărării, în care titularul poate fi și un militar de carieră.

Deci, de unde până unde gradul de locotenent atribuit lui I.G. Duca ?

Pe când își făcea studiile la Paris, tânărul I.G. Duca fusese scutit de serviciul militar, invocându-se două motive: miopia de care suferea, precum și faptul că era copil de văduvă.

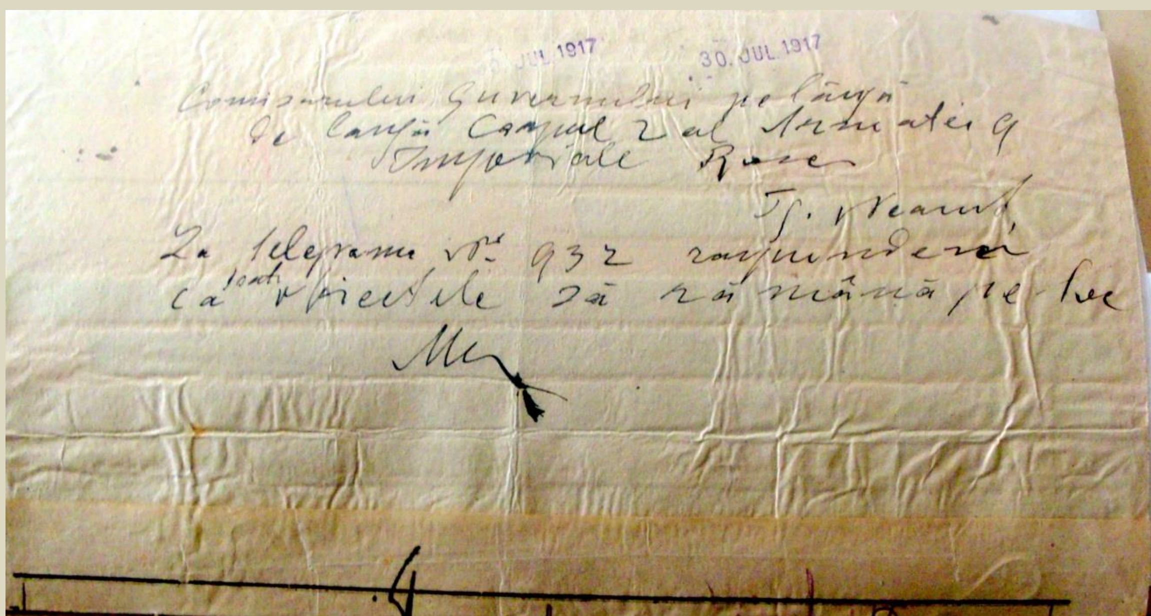
În anul 1913, la izbucnirea războiului cu Bulgaria, I.G. Duca, favoritul lui Ion I. C. Brătianu, putea să se eschiveze de la înrolare, dar el se înscrise imediat ca simplu voluntar, fiind atașat pe lângă cartierul generalului Crăiniceanu.

La începerea operațiunilor armatei române, în vara anului 1916, ministrul se considera mobilizat în slujba țării, dar, în cursul lunii Septembrie 1917, ordonându-se revizuirea tuturor scutiților, I.G. Duca crede de datoria sa să dea cel dintâi exemplu și, în consecință, se prezintă la examenul medical al centrului de recrutare, aflat într-un spital din Iași. Medicii militari, deși știau

[30] Pe lângă cele 120 de tablouri de mare valoare, inclusiv cele aparținând lui N.Grigorescu, au fost repatriate vase liturgice din aur și argint, cărți și miniaturi vechi,156 de icoane, 418 tapițerii, 495 obiecte de cult religios etc., inclusiv circa 2.500 de obiecte constând în obiecte de orfevrărie medievală, broderii liturgice și stofe vechi. Acestea au fost apoi transmise Patriarhiei Române, care le-a repartizat apoi Mitropoliilor Moldovei și Sucevei, Țării Românești, Mânăstirii Curtea de Argeș etc.

foarte bine cine este recrutul, adică Ministrul Cultelor și Instrucțiunii, i-au eliberat o foiță cu mentiunea *”recrutul Duca G. Ion bun ca soldat, partea sedentară ".*

Și acum, să deslușim cum a salvat I.G. Duca tablourile inestimabile ale pictorului N. Grigorescu, aflate la M-rea Agapia și M-rea Namț. În imaginea de mai jos se află dispoziția ministrului:

30. JUL 1917

Comisarului Guvernului pe lângă Corpul 2 al Armatei 9 Imperiale Ruse

Tg. Neamț

La telegrama No 932 răspundem că toate picturile să rămână pe loc

” Comisarului Guvernului pe lângă Corpul 2 al Armatei 9 Imperiale Ruse[31]*, Tg. Neamț*

La telegrama no 932 răspundem ca toate picturile să rămână pe loc.”

Cu alte cuvinte, ministrul I.G. Duca a decis, cu a sa putere, ca tablourile să nu fie îndepărtate de locul unde acestea se găsesc. O frază laconică, un risc asumat, dar cu efecte atât de benefice pentru picturile lui N. Grigorescu.

Dan Toma Dulciu

14.03.2014

[31] În anul 1917, pe teritoriul Moldovei se aflau Armatele Imperiale 4, 6 și 9 ruse, plus Armata Imperială 8 rusă, din Bucovina.